

บทที่ 3

วิธีการดำเนินวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อ ความศรัทธา ที่ชุมชนมีต่อพ่อขุนงำเมือง ซึ่งจะมีผล ทำให้เกิดความสำนึก รับผิดชอบ ทำให้เกิดพลังเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กว๊านพะเยา และเพื่อศึกษากระบวนการรวมกลุ่มของชุมชน ที่ตั้งขึ้น เพื่อเชิดชูฟื้นฟูพิธีกรรมการบวงสรวงพ่อขุนงำเมือง ซึ่งเป็นการต่อยอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในการอนุรักษ์กว๊านพะเยา โดยเน้นกรณีศึกษาชมรมลูกสาวพ่อขุนงำเมือง ในเรื่องความเชื่อในพ่อขุนงำเมือง ในกระบวนการรวมกลุ่มความร่วมมือของชุมชน เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกว๊านพะเยา

วิธีการดำเนินการศึกษา

ในการดำเนินการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. เลือกวิธีวิจัยที่เหมาะสม
2. ศึกษาเอกสาร ตำรา และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่าง ๆ
3. การกำหนดแหล่งข้อมูล และกลุ่มตัวอย่างประชากร
4. การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวม วิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้อง
6. การสรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาและเลือกระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยเหตุผล 3 ประการคือ

1. คำถามในการวิจัย การวิจัยนี้มีคำถามในการวิจัยหรือวัตถุประสงค์ในการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อในพ่อขุนงำเมืองในกระบวนการรวมกลุ่มความร่วมมือของชุมชน เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกว๊านพะเยา โดยต้องการที่จะศึกษาว่าพลังความเชื่อ ความศรัทธา ของชุมชนที่มีต่อพ่อขุนงำเมือง จะสามารถเป็นกำลังผลักดันไปโน้มน้าวจิตใจของชุมชนให้เกิดความตระหนักในการที่จะปกป้องรักษา

กวีานพะเขาให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนตลอดไปได้หรือไม่ ซึ่งเป็นคำถามที่ต้องการเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การแสดงความเลื่อมใส ศรัทธา ที่แสดงออกในพิธีบวงสรวงพ่อขุนงำเมือง เป็นประจำทุกปี ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นสามารถอธิบายได้ละเอียดลึกซึ้งหลายแง่มุมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงที่เกิดขึ้น การศึกษาวิจัยไม่สามารถกำหนดได้แน่นอนว่า คำถามมีอะไรบ้าง ลึกซึ้งขนาดไหน จึงเป็นเรื่องที่ครอบคลุมอย่างแท้จริง ผู้วิจัยสามารถเพิ่มเติมรายละเอียดของข้อความได้ตลอดเวลา เพราะเครื่องมือของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยคือกัลกักรสำคัญ ฉะนั้นคำถามจึงเป็นการกำหนดเฉพาะประเด็นหลักใหญ่ ๆ ส่วนในการกำหนดประเด็นย่อย ๆ นั้นขึ้นอยู่กับผู้วิจัยว่า เรื่องราวเหล่านั้นเกี่ยวกับประเด็นการศึกษา เพื่อจะอธิบายคำถามมาน้อยเพียงใด บางคำถามอาจไม่จำเป็นต้องใช้กับกลุ่มตัวอย่างบางกลุ่ม ฉะนั้นประเด็นการศึกษามีความลึกซึ้งละเอียดอ่อน จึงเป็นความเหมาะสมที่ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. การวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและกระบวนการรวมกลุ่มนั้น เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ตามสภาพการณ์ของสังคมที่มีการเคลื่อนไหว ละเอียดอ่อน ที่มีการผันแปรทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จึงทำให้ระบบความเชื่อในสังคมหลายอย่างยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นส่วนสำคัญในชุมชนชนบทที่ยังดำรงให้เห็นถึงการยอมรับปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นแบบแผนของการปฏิบัติ ทางขนบธรรมเนียมประเพณี สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งและมีการประยุกต์ เพื่อความเหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม การใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ จะสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน

3. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ความเชื่อและพฤติกรรมการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อพิจารณาจากบุคคลผู้แสดงพฤติกรรมมาแล้ว และเหตุผลของแต่ละบุคคล ซึ่งต้องใช้การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น เน้นที่จะให้ได้ความจริงในปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษานั้น จึงต้องอาศัยความสนิทสนมระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งใช้ผู้ให้ข้อมูลเป็นกุญแจสำคัญและจำนวนไม่มากนัก จึงแตกต่างกับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งการสร้างคามสนิทสนมไม่สามารถทำได้ เพราะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างมาก (อุทัย ดุลยเกษม, 2529: 8)

การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องดังนี้ แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์แห่งตน แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและการรวมกลุ่ม แนวคิดวัฒนธรรมท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการ

ทางสังคม ทฤษฎีการสื่อสารสัมพันธ์ของกลุ่ม แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ พลังอำนาจบารมี ประวัติกความเป็นมาของเมืองพะเยา พ่อขุนงำเมือง กวีานพะเยา และพิธีบวงสรวงพ่อขุนงำเมือง ชมรมลูกสาวพ่อขุนงำเมือง รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาข้อมูลจากบุคคล

นอกจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจแล้ว สามารถปฏิบัติงานในภาคสนามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางสังคม ประวัติศาสตร์ของเมืองพะเยา ซึ่งเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เป็นที่เคารพนับถือในชุมชนที่จะเป็นบริบทสำคัญที่น่าเชื่อถือและเป็นไปได้ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

กำหนดแหล่งข้อมูล และกลุ่มตัวอย่างประชากร

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่อหาคำตอบว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขอะไร หรือปัจจัยใดบ้าง โดยเน้นกรณีศึกษา ชมรมลูกสาวพ่อขุนงำเมือง ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มลูกสาวพ่อขุนฯ มาจากหลากหลายอาชีพ เช่น ครู อาจารย์ แม่บ้าน อดีตข้าราชการบำนาญ ค้าขายอาหารริมกวีาน ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้้่น้ำ คนจีนในพะเยา และตัวแทนชมรม 1 คน ที่มีใช้เป็นสตรี แต่เป็นสุภาพบุรุษ ที่อาสาสมัครเข้าเป็นสมาชิกเพื่อรับใช้สังคม ตัวแทนองค์การเอกชน นายกเทศมนตรีเมืองพะเยา พระสงฆ์ ที่ชุมชน เชื่อถือ ผู้ประกอบพิธีกรรม พระราชาครู ผู้ประกอบพิธี พราหมณ์ ในวันทำพิธีกรรมบวงสรวงพ่อขุนงำเมือง

การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด ต้องสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งจะทำได้ข้อมูลที่แท้จริง การเก็บข้อมูลใช้วิธีประชุมกลุ่ม เพื่ออธิบาย ชี้แจงวัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจในแนวเดียวกัน และเลือกตัวแทนกลุ่ม โดยให้มีหลากหลายอาชีพ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีสัมภาษณ์ รวมทั้งสังเกตสิ่งแวดล้อมและปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูลตลอดเวลาเพื่อเก็บรายละเอียด อารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกมา นำมาวิเคราะห์ประกอบข้อมูลให้ถูกต้องที่สุด

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ล่วงหน้าเป็นคำถามปลายเปิด แบบเจาะลึก ซึ่งบางข้อ อาจไม่ได้ใช้กับบางกลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดหัวข้อ ในประเด็นหลักใหญ่ ๆ

การเก็บรวบรวม วิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้อง

การเข้าร่วมในกลุ่ม เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น สำหรับผู้วิจัยเองแล้ว ไม่มีปัญหาอุปสรรค แต่อย่างไร เพราะผู้วิจัยเป็นสมาชิก คนหนึ่งของชมรมลูกสาวพ่อขุนจำเมือง จึงมีความได้เปรียบ เพราะมีความรักใคร่สนิทสนมกับทุก ๆ คนเป็นอย่างดี จึงได้รับความร่วมมือ ในการพูดคุยสนทนา บรรยากาศเป็นไปอย่างราบรื่นเป็นกันเอง ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในสถานการณ์จริงควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ด้วย โดยใช้เทปบันทึกเสียง และถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์เป็นแบบตัวต่อตัว เป็นราย ๆ ไป นำมาแยกแยะจัดหมวดหมู่ และตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งจากแหล่งข้อมูลที่ได้มา และเก็บรวบรวมข้อมูลจนได้ข้อมูลที่อิ่มตัวคือไม่มีข้อมูลใหม่ จึงหยุดการเก็บข้อมูลในประเด็นนั้น ๆ

ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งผู้วิจัยพยายามใช้มุมมองของคนภายนอกและคนภายใน พยายามเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยความเป็นกลาง ยุติธรรมไม่ใช่ตนเองเป็นเกณฑ์ ขณะเดียวกันได้ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ

การวิเคราะห์ข้อมูล ทำควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูล บันทึกแยกแยะจัดหมวดหมู่